

YENİ TÜRKİYE’NİN ESKİ AKADEMİSYENLERİNİN YENİ HALLERİ

“Biz sizi böyle bilmezdik”

HAYDAR KARABEY (*)

Mimarlık Dergisi, 393, Ocak 2017

Üniversite-Sanayi işbirliği her dönemde gündeme getirilmiş ve hep tartışmalı bir konu olagelmıştır. Bu tehlikeli yakınlaşmanın kazan-kazan paradigmalarıyla nasıl yürütülebileceği; özerk ve özgür üniversiter dünyanın, sanayi (daha genelde sermaye) baronları tarafından ne denli güdülebileceği riski bu tartışmaların ana başlıklarıdır.

Artık günümüzde (bir çevre ülke olarak küresel dünyadan her zamanki gibi alıntı yaparak) sanayi toplumunun bilgi toplumuna evrildiğine değin görüşü benimsiyor, bilgi teknolojileri değişlerine atfen artık “yeni sürüm” üretim süreç ve ilişkilerinden, yeni küresel düzenden söz edebiliyoruz.

Burada bizler academia’mızın kendi kapalı dünyasında bu yeni evrenin getireceği yeni tehdit ve fırsatları tartışacağımız yere; hala eski sanayinin en kaba ve en ilkel haline, doğru düzgün bir toplumsal artı değer üretmeyen “inşaat sektörüne” şevk ve azimle destek veriyoruz (elbette kendi konumuz bağlamı içinde yazıyorum).

Ne var ki, yinelemeye gerek var mı bilemiyorum, özellikle bu ülkede ve bu dönemde uygulandığı biçimiyle inşaat sektörü kamuya ait olan en değerli şeylerden birini; mekânı, kentsel arsayı, doğayı ana sermaye (hammadde?) olarak kullanan bir rant ve güç üretme sistemidir. Örgütsüz, denetimsiz, marjinal emek kullanan inşaat sektörü, bildiğimiz biçimiyle gerçek bir istihdam alanı bile sayılamaz.

Dünya, bilgi teknolojilerine yatırım yaparak daha nitelikli, evrensel rekabet gücü yüksek üretim süreçleri peşinde koşarken, bizimkiler hala “taşa ve toprağa” yatırım peşindeler. Rastgele ürettikleri ucubeleri de, denize nazır, adaya nazır, otoyola nazır, AVM’ye yakın, havuzlu, SPA’lı gibi safсата tanımlarla pazarlıyorlar.

Bunların yapım ve kullanım-işletim süreçlerinde karbon salınımı, su tüketimi, enerji tüketimi, kent hakkı, doğa hakkı, kamusal değer üretimi benzeri konular hiç tartışılmıyor. Elde avuçta kalan bir parça kentsel yeşil alanı, kamusal mekânı da tüketen; kentsel dönüşüm kandırmacası ile nitelikli kent dokusunu yok eden projelerde; havaya salınan toz, gaz, asbest miktarı, kesilen-kurutulan ağaç sayısı söz konusu bile edilmiyor.

Günümüzün egemenleri bir yandan her anlamda darmadağın olan, tıkanan kentsel yaşamdan popülist söylemler üreterek yakınırken, diğer yandan nerdeyse tüm bu “projelere” dağıtılabilecek bol miktarda ödül de icat edebiliyor. Ne yaman bir çelişki.

Değerli akademisyenlerimizin ise bu süreçlere neresinden, nasıl katıldıkları elbette kendi bireysel etik anlayışları çerçevesinde değerlendirilmelidir. Uzlaşabildiğimiz evrensel etik kurallar bulunamadığına göre, duruşlar kimileri tarafından olağan, giderek önemli bir görev olarak da olumlanacaktır.

Yine görev icabı, (zorunlu olarak) üst düzey siyasetin davetlerinde nasihat dinlerken görüntü verir, katıldıkları televizyon programlarında saf etik konuşurlar.

Kente, çevreye değin tartışmalı konularda yönetimler ve yatırımcılar academia’dan (elbette kendi seçtikleri akademisyenlerden) olumlu görüş alarak kararlarını eylemlerini, ürünlerini doğrulatabilir,

güzellemeler yazdırabilirler. Veya yine “zorlu” bir konuyu yarışmaya açıp, bolca akademisyenle süsledikleri jüriler aracılığıyla adil seçimler yaptıklarını öne sürebilirler.

Söz buraya gelmişken kısaca “yeni” türeyen ödül endüstrisinden de bahsetmemek olmaz.

Kimi saygın ödül süreçlerini bir yana bırakırsak özellikle malzeme üreticileri (kendi malzemelerinin kutsandığı tasarımlar için), sektörün kimi firmaları (muhteşem yapıtlarını övebilmek için), kimi medya organları (sonradan bolca reklam alabilmek için) tarafından ortaya atılan bazı ödüller artlarına aldıkları sermaye gücü ve iletişim olanakları ile ilgi toplayabilmekteler.

Örneğin bir ödül dönemi sürecinde ödülleri veren herhangi bir medya kuruluşuna, gerçekleştirdiği şatafatlı organizasyonun, zahmetli ve masraflı çalışmaların sonuç olarak bolca “tam sayfa, renkli, render’lı” reklam ödülü olarak dönmesi doğaldır.

Ne ki sözü edilen ödül endüstrisine akademisyenlerin bilimsel eleştirilerini ve yapıcı katkılarının olumlu sonuçlarını pek de göremiyoruz. Nedense, “ne yapılmamalı” diye öğrencilerimize örnek gösterdikleri kimi “yapıt”ları sıkça övgüye değer bulup ödüllendirebiliyorlar. Academia’nın bu döngüye katılımın kentlerimizde yaşanan vahşi liberal oyunu bir tür meşrulaştırma aracı olarak kullanıldığını iddia etmek de kendilerine haksızlık olmayacaktır.

Bunca çalışılacak bilimsel dersimiz varken?

Ödüllü bina bulup çıkartabilmek için çalışılacak konu örneği mi isterler?

Buyursunlar:

Monoloğa değil de diyaloga dayalı çağdaş bir ibadet mekânı olabilir mi?

Günümüz kentinde otel-ofis-avm-rezidans dışında karma kullanım olasılıkları yok mudur?

İletişimi ve sinerjiyi destekleyen kentsel kamusal mekânlar kurgulanabilir mi?

Huzurlu, sakin ve akışkan bir ulaşım ve transfer merkezi olası mıdır?

Tüm kentliyi ilgilendiren projeler hangi yöntemler ile halka tanıtılıp tartışılabilir?

Bir konut grubunda yüzme havuzu ve tenis kortu yerine daha anlamlı ek işlevler önerilebilir mi?

Kadın dostu (genderfriendly) ofis tasarımları olası mıdır?

Çevremizde yükselen bunca cam cephe arasında neden enerji üreten (photovoltaic) cam kullanan yoktur?

Ekleyerek dönüştürmek yerine eksilterek dönüştürmek olası mıdır?

Kent Hakkı için çırpınan Sivil Toplum Kuruluşlarına ödül verilebilir mi?

Yapım süreçlerinde kent yaşamını zehir etmeyen, çevreye duyarlı, kazasız belasız kotarılan şantiyeler değerli midir?

İsterseniz daha yüzlerce ödül kriteri bulabilirsiniz.

Ne diyebilirim, ben mi önereceğim bunları koskoca academia’ya?

Kimi zaman söylenir ya: “Güvenecek ne kaldı?”

Eh bu durumda bize de “çağdışı” kalmak düşer.

(*)

1967-2017 arasındaki 50 yılda, zaman zaman uzlaşan, sıkça da çelişen ve kişisel etik tercihlerde de sürekli zorlanan bir academia - praxis dünyası insanı olarak.